

U3V

Matematika

Semestr 1

Přednáška 02

Matematika a hudební harmonie

Učíme se opět od starých Řeků

Jaké problémy z historie matematiky si dnes vybereme?

- Různé průměry a jejich vlastnosti
- Různé posloupnosti čísel
- Exponenciální funkce a nepřímá úměrnost
- Pythagorejská harmonie v dur a moll

Chvála průměrnosti

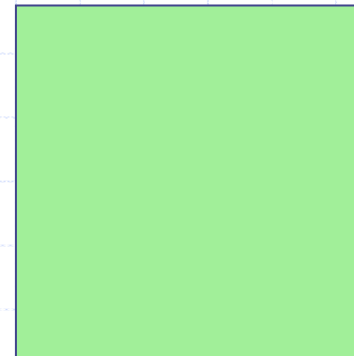
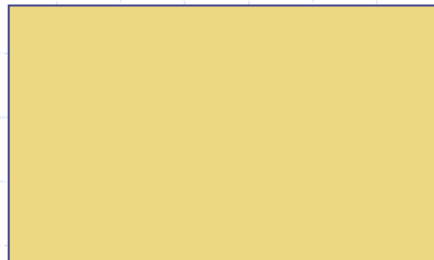
Základní potřebná fakta

Nejdříve nějaké jednoduché úlohy

Je dán obdélník, jehož strany mají délky **a**, **b**.

Vypočítejte délku strany čtverce, který má:

- stejný **obvod** jako daný obdélník,
- stejný **obsah** jako daný obdélník,
- stejný **poměr obsahu a obvodu** jako daný obdélník.

Jak se počítají průměry?

$$A(a,b) = \frac{a+b}{2}$$

aritmetický

$$G(a,b) = \sqrt{a \cdot b}$$

geometrický

$$H(a,b) = \frac{2ab}{a+b}$$

harmonický

Snadno lze dokázat, že platí:

$$0 < a < b \Rightarrow a < H(a,b) < G(a,b) < A(a,b) < b$$

Jak to znázornit geometricky?

[Průměry.fig](#)

Zajímavé poměry mezi průměry

$$A(a,b) = \frac{a+b}{2}$$

$$G(a,b) = \sqrt{a \cdot b}$$

$$H(a,b) = \frac{2ab}{a+b}$$

Pohledem na definice zjistíme, že platí:

$$A(a,b) \cdot H(a,b) = G(a,b) \cdot G(a,b) = a \cdot b$$

Jaké vztahy z toho lze odvodit?

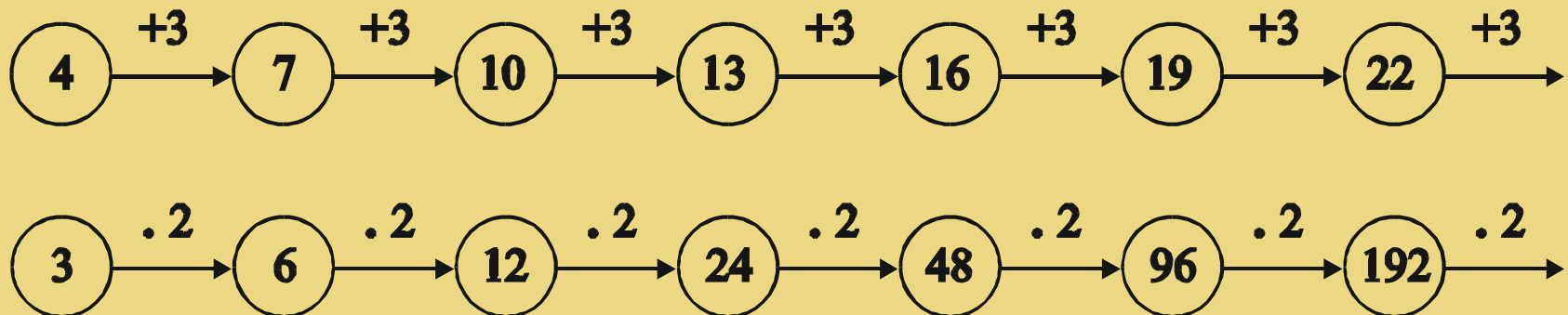
Aritmetické a geometrické posloupnosti

Jak se vytvářejí tyto posloupnosti?

Stačí znát první člen a „výtvarný zákon“:

u **aritmetické** se neustále **přičítá jisté číslo**,

u **geometrické** se neustále **násobí jistým číslem**.

Jak souvisí posloupnosti s průměry?

Soustřed'me se na tři po sobě jdoucí členy!
Jak vypočítat prostřední z nich pomocí obou krajních?

Aritmetická:

$$a - d, a, a + d$$

Geometrická:

$$a / q, a, a \cdot q$$

Posloupnost vytvořená pomocí vztahu
se nazývá harmonická.

$$y = k / x$$

Proč asi?

Konstrukce zajímavé funkce

Vytvořme funkci, kde hodnoty **nezávisle** proměnné tvoří **aritmetickou** posloupnost a jim odpovídající hodnoty **závisle** proměnné tvoří **geometrickou** posloupnost.

Například:

0	1	2	3	4	5	6	...
1	2	4	8	16	32	64	...

Jaké vlastnosti tato funkce má?

[aritm a geom posl.xls](#)

Co plyne ze základní vlastnosti této funkce?

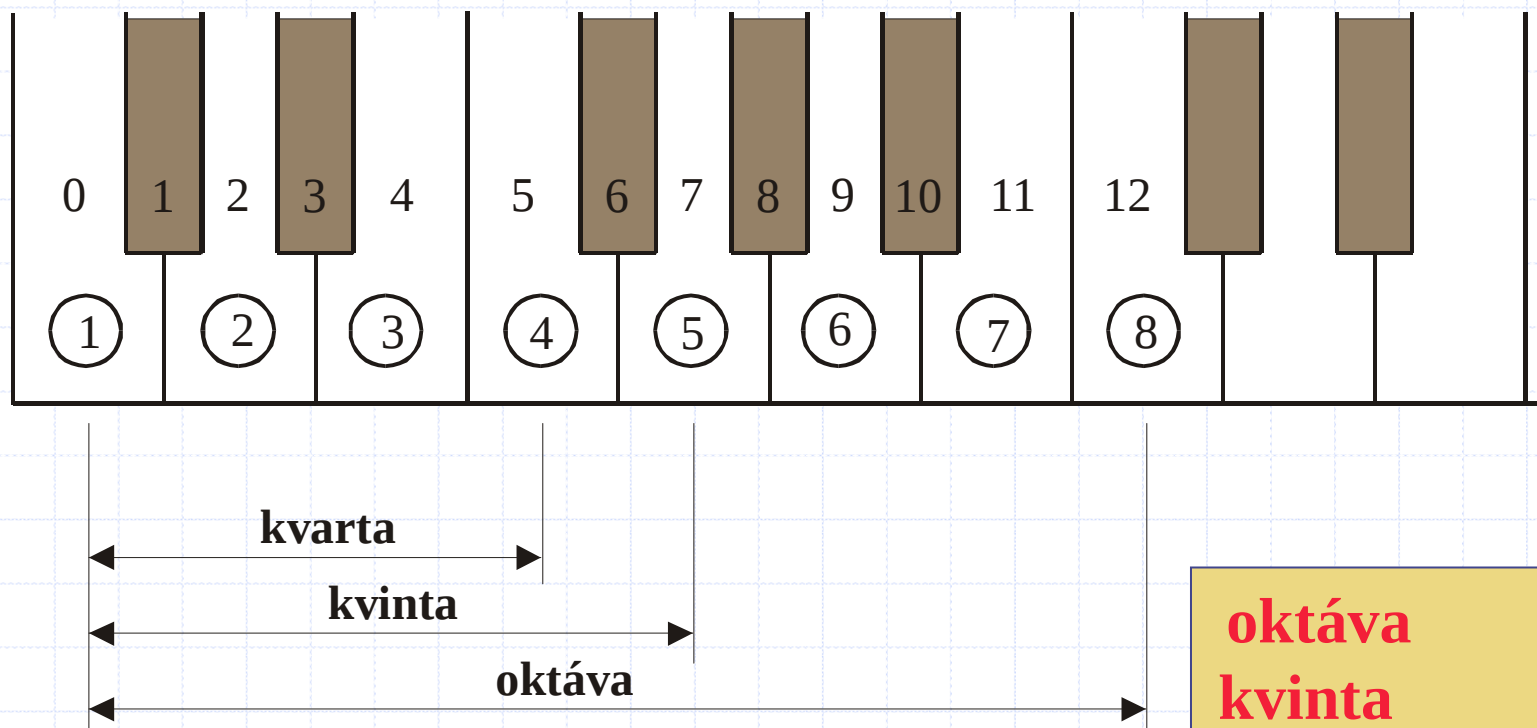
Funkce je popsána rovnicí $y = 2^x$, je definovaná na množině všech **reálných čísel** a pro libovolná x, y platí, že

$$2^{x+y} = 2^x \cdot 2^y .$$

Budeme jen usuzovat, co ze základní rovnice plyne, když budeme „šikovně“ volit hodnoty x a y !

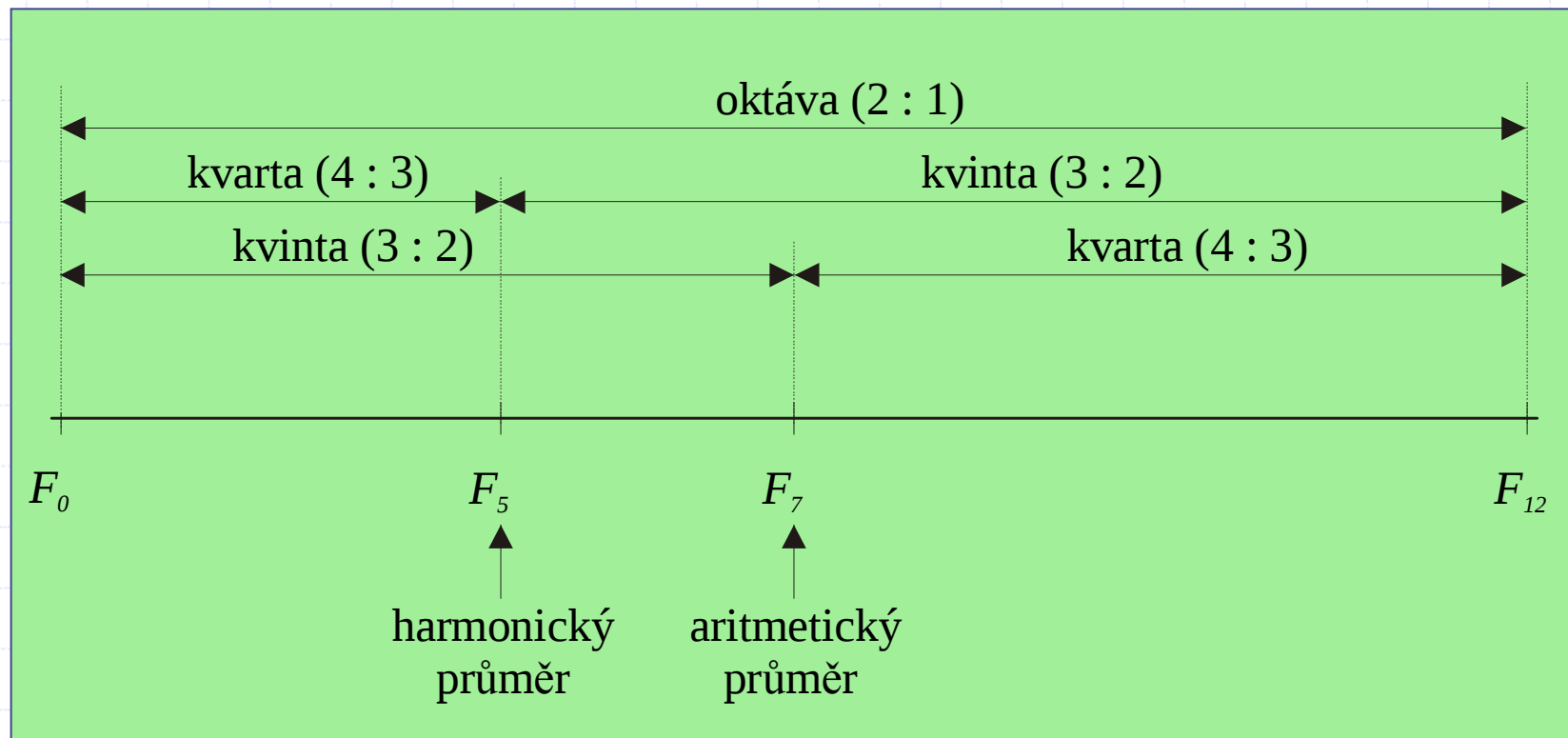
Počítání harmonie

Poměry frekvencí tónů stanovené ve starém Řecku:

oktáva	2 : 1
kvinta	3 : 2
kvarta	4 : 3
velká tercie	5 : 4
malá tercie	6 : 5

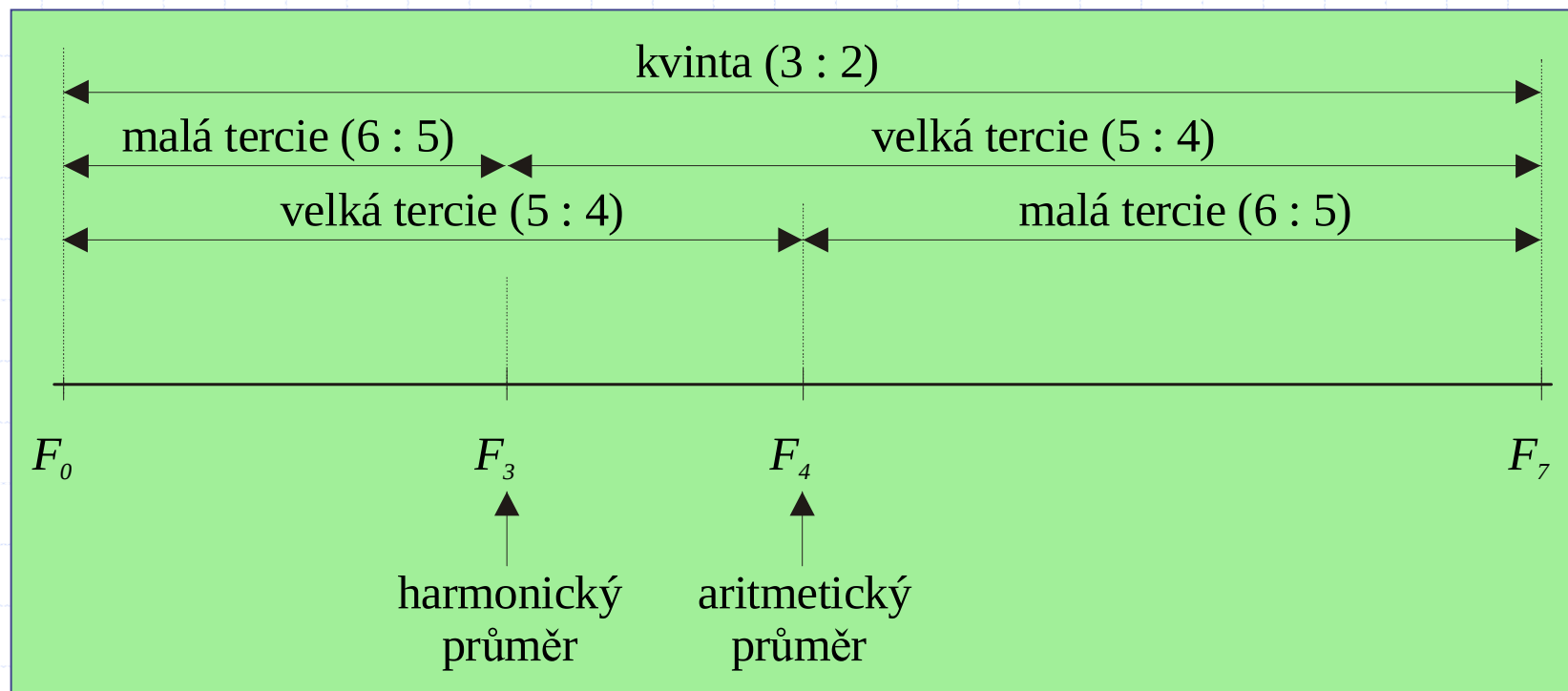
Jak dělili pythagorejci oktávu?

$$H(1,2) = \frac{2 \cdot 1 \cdot 2}{1 + 2} = \frac{4}{3}$$

$$A(1,2) = \frac{1 + 2}{2} = \frac{3}{2}$$

Jak dále dělili kvintu?

$$H(1, \frac{3}{2}) = \frac{2 \cdot 1 \cdot \frac{3}{2}}{1 + \frac{3}{2}} = \frac{3}{\frac{5}{2}} = \frac{6}{5}$$

$$A(1, \frac{3}{2}) = \frac{1 + \frac{3}{2}}{2} = \frac{\frac{5}{2}}{2} = \frac{5}{4}$$

Jak počítat durové a mollové kvintakordy?

Kvintakord se skládá se ze tří tónů.

První a třetí tón tvoří kvintu (7 půltónů).

Prostřední druhý tón tvoří s oběma krajními tercie.

Pak jsou dvě možnosti:

Dur   velká tercie (4 půltóny) - malá tercie (3 půltóny)

Moll   malá tercie (3 půltóny) - velká tercie (4 půltóny)

Co je to temperované ladění?

Výpočty frekvencí tónů u temperovaného ladění vycházejí z tohoto předpokladu:

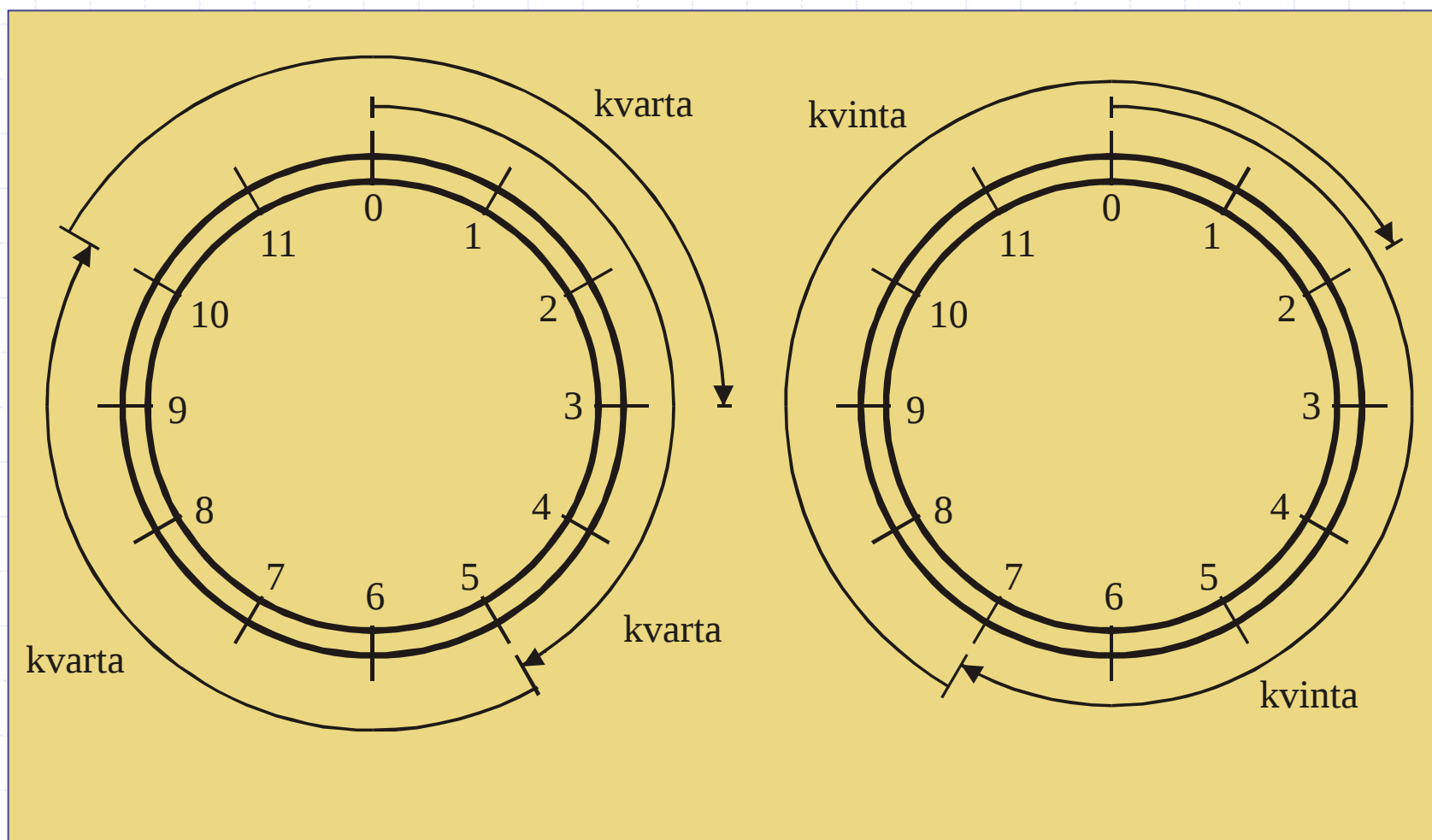
Frekvence jednotlivých po sobě jdoucích tónů tvoří geometrickou posloupnost.

[Temperované ladění.xls](#)

[Harmonie.xls](#)

Řetězce kvart a kvint

Jak můžeme jinak počítat frekvence?

Jaké jsou výsledky?

Počet půltónů	Jméno intervalu	Frekvence z kvart	Frekvence z kvint
0	prima	$2^0 : 3^0 = 1,000$	$3^0 : 2^0 = 1,000$
1	malá sekunda	$2^8 : 3^5 \approx 1,053$	$3^7 : 2^{11} \approx 1,068$
2	velká sekunda	$2^{16} : 3^{10} \approx 1,110$	$3^2 : 2^3 \approx 1,125$
3	malá tercie	$2^5 : 3^3 \approx 1,185$	$3^9 : 2^{14} \approx 1,201$
4	velká tercie	$2^{13} : 3^8 \approx 1,249$	$3^4 : 2^6 \approx 1,266$
5	kvarta	$2^2 : 3^1 \approx 1,333$	$3^{11} : 2^{17} \approx 1,352$
6	triton	$2^{10} : 3^6 \approx 1,405$	$3^6 : 2^9 \approx 1,424$
7	kvinta	$2^{18} : 3^{11} \approx 1,480$	$3^1 : 2^1 \approx 1,500$
8	malá sexta	$2^7 : 3^4 \approx 1,580$	$3^8 : 2^{12} \approx 1,602$
9	velká sexta	$2^{15} : 3^9 \approx 1,665$	$3^3 : 2^4 \approx 1,687$
10	malá septima	$2^4 : 3^2 \approx 1,778$	$3^{10} : 2^{15} \approx 1,802$
11	velká septima	$2^{12} : 3^7 \approx 1,873$	$3^5 : 2^7 \approx 1,898$
12	oktáva	$2^{20} : 3^{12} \approx 1,973$	$3^{12} : 2^{18} \approx 2,027$

Co je to pythagorejské comma, ptolemaiovské comma a schizma?

Vypočítejte poměry frekvencí z kvint a kvart
pro jednotlivé tóny mimo primy a oktávy!

Jaký výsledek jste obdrželi?

Vypočítejte pro malou tercii poměry tří hodnot,
které jsme již získali:

$$2^5 : 3^3 \approx 1,185$$

$$6 : 5 \approx 1,200$$

$$3^9 : 2^{14} \approx 1,201$$

Jak se ladí kytara?

Jednotlivé struny od nejnižší k nejvyšší jsou:

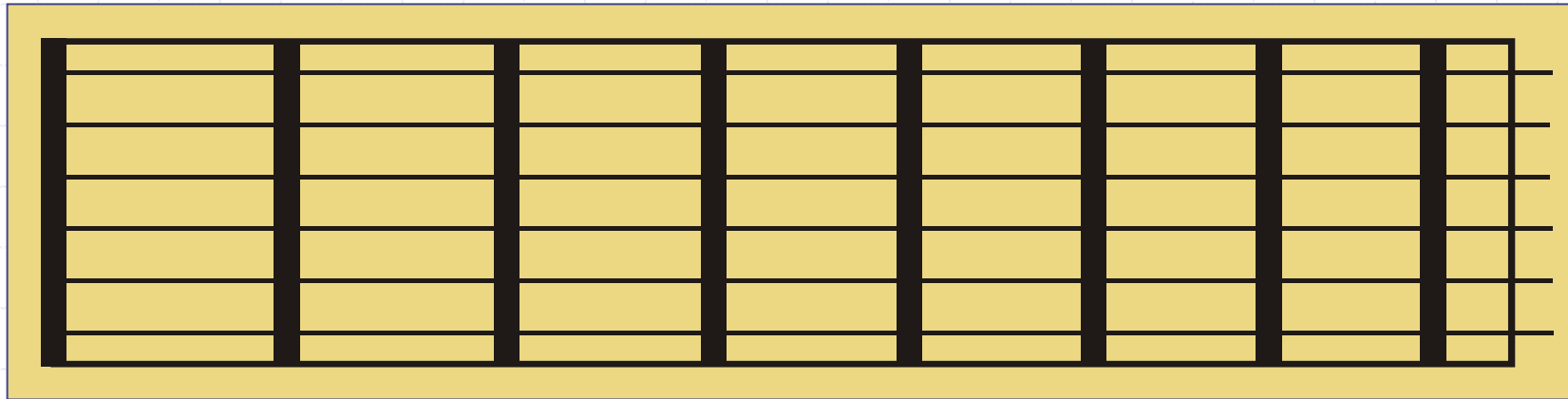
e , a , d , g , h , e .

Příslušné intervaly mezi nimi jsou tedy:

kvarta, kvarta, kvarta, velká tercie, kvarta.

Jaké chyby při ladění se dopustíme, když budeme ladit čistě?

Jak dlouhé jsou pražce na kytáře?

Co plyne z faktu, že součin délky struny a frekvence jejího tónu je konstantní?

Děkuji vám za pozornost.

